

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра педагогіки музичної освіти і виконавського мистецтва

Микуланинець Мар'яна Михайлівна

**РОЗВИТОК ВИКОНАВСЬКИХ НАВИЧОК УЧНІВ ДИТЯЧИХ
МУЗИЧНИХ ШКІЛ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО**

Дипломна робота
Освітній ступінь «Магістр»

Науковий керівник:

канд.мист., доц. Микуланинець Л.М. _____

Допустити до захисту:

завідувач кафедри педагогіки музичної

освіти і виконавського мистецтва

д.пед.н., доцент Попович Н.М.

«___» _____ 2019 р.

Мукачево – 2019

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра педагогіки музичної освіти і виконавського мистецтва

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи
Освітнього ступеня «Магістр»

на тему: **«РОЗВИТОК ВИКОНАВСЬКИХ НАВИЧОК УЧНІВ ДИТЯЧИХ
МУЗИЧНИХ ШКІЛ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО»**

Виконавець: студент 2 курсу, групи ММ-2м(з)
спеціальності 025 «Музичне мистецтво»
Микуланинець Мар'яна Михайлівна

Керівник: *Микуланинець Л.М.* (канд. мистецтв.,
доцент кафедри співу, диригування і музично-
теоретичних дисциплін)

Рецензент: *Асталош Г.Л.* (канд. мистецтв.,
ст.викладач кафедри камерного ансамблю та
квартету ЛНМА ім. М.В. Лисенка)

Мукачево – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1. Історико-педагогічний аналіз проблеми розвитку виконавських навичок учнів дитячих музичних шкіл.....	8
1.2. Сутність та структура виконавських навичок піаніста.....	18
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВИКОНАВСЬКИХ НАВИЧОК УЧНІВ ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ШКІЛ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО.....	37
2.1 Діагностика рівня сформованості піаністичних виконавських навичок учнів дитячих музичних шкіл.....	37
2.2 Специфіка розвитку виконавських навичок учнів-піаністів.....	46
2.3. Методи та прийоми формування виконавських навичок на уроках фортепіано в ДМШ.....	66
Висновки до другого розділу.....	84
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88

ВСТУП

Реформування національної системи освіти в Україні, гуманістичні пріоритети її розвитку та вдосконалення актуалізують проблему поглиблення змісту освітньо-виховного процесу у закладах загальної середньої освіти, вищих навчальних закладах, а також у закладах позашкільної освіти. Ці процеси забезпечують умови творчого саморозвитку та самовираження особистості, задовільняють потреби духовної реалізації у різних сферах мистецької творчості. Перед українською педагогікою мистецтва поставлені завдання щодо духовно-культурного розвитку підростаючого покоління, стимулювання творчо-інтелектуальних можливостей, формування естетичної свідомості, художньо-естетичних потреб, смаків, відчуття і усвідомлення краси й гармонії в мистецтві та житті. Розвиток музично-творчих здібностей, умінь, виконавських навичок учнів дитячих музичних шкіл та шкіл мистецтв відкриває можливість для духовного становлення особистості дитини та її творчої самореалізації. Високий рівень інструментальної, зокрема фортепіанної підготовки учнів дитячих музичних шкіл обумовлений сформованістю виконавських навичок, що є особливо важливим в умовах підвищення стандартів освіти та відповідності сучасним вимогам музично-педагогічної практики.

Для повноцінної навчальної діяльності учнів у дитячій музичній школі необхідним є оволодіння системою теоретичних знань з музичного мистецтва та практично-виконавських навичок і вмінь, які забезпечать не тільки якісне володіння музичним інструментом, але й здатність учня до особистісного самовираження, прояву творчого потенціалу. Процес формування виконавських навичок гри на фортепіано в учнів дитячих музичних шкіл тісно пов'язаний як з глибоким осмисленням змісту самого процесу музичної освіти, так і розумінням ролі мистецтва в людській діяльності.

Аналізуючи процес фортепіанного навчання в музичних школах, специфіку набуття учнем знань, умінь та навичок гри на фортепіано важливо

зазначити, що музичні знання, як найбільш місткі, всеохоплюючі категорії, містять у собі факти, музичні явища, всю спільність інформації, отриману учнем у класі фортепіано; уміння вимагають обов'язкової підтримки у вигляді спеціально розроблених форм, методів і засобів мистецького вправління, що допомагають вирішувати творчі практичні завдання; навички – знаходяться на вищому щаблі творчого, перетворюючого втілення знань у навчальній роботі, передбачають автоматизоване їх використання у процесі музично-виконавської діяльності.

Розв'язанню актуальних завдань фортепіанної педагогіки та виконавства і, зокрема, дослідженню проблеми формування виконавських навичок піаністів, були присвячені праці Е.Абдулліна, О.Алексеева, Г.Артоболевської, Л.Баренбойма, Н.Герасимової-Персидської, Л.Гінзбурга, О.Гольденвейзера, М.Зільберквіта, Д.Кабалевського, Г.Когана, Н.Корихалової, Є.Лібермана, С.Мальцева, Я.Мільштейна, Г.Нейгауза, О.Ніколаєва, Н.Перельмана, С.Савшинського, Г.Ципіна, Г.Шмідт-Шкловської, Т.Юдовиної-Гальперіної та інших науковців. Психологічні аспекти музичного виконавства розглянуто у працях В. Зеленіна, І. Коломійця, С. Мальцева, О. Ніколаєнка, І. Пилипенко, Г. Ципіна та ін.

Конкретизація характерних особливостей процесу фортепіанної підготовки учнів дитячих музичних шкіл, аналіз основних проблем, з якими стикаються викладачі фортепіано та учні, засвідчують важливість значення формування виконавських навичок гри на фортепіано. Саме сформовані виконавські навички гри на фортепіано в учнів дитячих музичних шкіл забезпечують повноцінну навчально-музичну діяльність у загально-естетичному (залучення учнів до цінностей світового музичного мистецтва), інтелектуально-пізнавальному (набуття комплексу музично-теоретичних і мистецтвознавчих знань) та творчо-виконавському (безпосереднє забезпечення процесу поточного фортепіанного навчання, оприлюднення результатів навчальної діяльності тощо) аспектах.

Дослідження сутності процесу фортепіанної підготовки учнів дитячих музичних шкіл дозволило констатувати необхідність вдосконалення методики навчання дітей гри на фортепіано, доцільність вдосконалення форм та методів дитячого музикування, знаходження шляхів ефективного залучення учнів до виконавської творчості, що у свою чергу зумовлює впровадження інноваційних підходів у формуванні виконавських навичок і вмінь, розвитку творчих здібностей особистості, оновлення методичного забезпечення процесу фортепіанного навчання. Необхідність розв'язання означених завдань на основі науково-теоретичного обґрунтування принципово нових підходів, у забезпеченні фортепіанної підготовки учнів дитячих музичних шкіл, засвідчує актуальність та вибір теми нашого дослідження «Розвиток виконавських навичок учнів дитячих музичних шкіл у процесі навчання гри на фортепіано».

Об'єкт дослідження – процес фортепіанного навчання учнів дитячих музичних шкіл.

Предмет дослідження – розвиток виконавських навичок гри на фортепіано в учнів дитячих музичних шкіл.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та узагальнити методико-виконавські особливості розвитку виконавських навичок в учнів-піаністів.

Відповідно до мети були сформульовані такі **завдання**:

- проаналізувати стан досліджуваної проблеми у науковій, психолого-педагогічній та методичній літературі;
- розкрити сутність та структуру поняття «виконавські навички піаніста»;
- здійснити діагностику рівня сформованості піаністичних виконавських навичок учнів дитячих музичних шкіл;
- виявити специфіку розвитку виконавських навичок учнів-піаністів;
- узагальнити методи та прийоми формування виконавських навичок на уроках фортепіано в ДМШ.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань були використані наступні **методи дослідження**:

- *теоретичні* – аналіз науково-теоретичної літератури з досліджуваної проблеми, систематизація та узагальнення педагогічного досвіду щодо формування виконавських навичок гри на фортепіано;

- *емпіричні* – бесіди, педагогічне спостереження, методи діагностики; педагогічний експеримент; методи статистичної обробки емпіричних даних.

Експериментальна база дослідження – дослідно-експериментальну роботу було проведено в Мукачівській дитячій школі мистецтв №2 з учнями різних класів. Експеримент здійснювався в рамках педагогічної практики. Для експериментальної роботи, яка була здійснена в 3 етапи, було залучено 30 осіб: школярі молодших, середніх та старших класів.

Теоретичне значення – в уточненні сутності і структури поняття «виконавські навички піаніста», та в узагальненні основних методів та прийомів формування виконавських навичок учнів-піаністів ДМШ.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що основні позиції роботи можуть бути використані при формуванні виконавських навичок дітей на уроках фортепіано в дитячих музичних школах.

Структура дипломної роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (90 найменувань). Загальний обсяг роботи складає 96 сторінок, обсяг основного тексту – 87 сторінок.

Висновки до першого розділу

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив констатувати, що теорія та методика викладання фортепіано накопичила значні теоретичні ресурси, головним чином, на впровадження методів розвивального навчання. Ступінь розробленості питання розвитку виконавських навичок учнів ДМШ є досить високим, однак, сучасна парадигма мистецької освіти обумовлює необхідність подальшого здійснення педагогічних досліджень у цьому напрямку.

У розділі нами проаналізовано сутність понять «уміння» та «навички» та встановлено взаємозв'язок між ними. Поняття «уміння» окреслено як проміжний етап оволодіння новим способом дії, заснований на будь-якому правилі (знанні), що відповідає правильному використанню знання в процесі вирішення певного класу задач, але ще не досяг у своїй сформованості до рівня навички. Уміння можна співвіднести з рівнем, який є реалізованим на початковому етапі у формі засвоєного знання (правила, визначення тощо), яке є зрозумілим для учнів і може бути довільно відтворене.

Поняття «навички» окреслено як це автоматизовані компоненти свідомої дії людини, які виробляються в процесі її виконання. Навичка виникає як свідомо дія, що у процесі повторення автоматизується, і потім функціонує як автоматизований спосіб виконання цієї дії. Те, що дана дія стало навичкою, означає, що індивід в результаті вправи придбав можливість здійснювати дану операцію, не роблячи її виконання свого свідомого метою.

Здійснено уточнення *сутності* поняття «виконавські навички гри на фортепіано» в якості комплексу автоматизованих компонентів свідомої творчо-музичної діяльності, який базуються на музично-теоретичних, мистецтвознавчих, методичних знаннях, виробляється в процесі виконання фортепіанних творів різних жанрів і забезпечує творчий

характер музикування учнів. Виконавські навички гри на фортепіано виникають як свідомо організовані цілеспрямовані дії, що у процесі систематичного повторення автоматизуються і потім функціонують автоматично.

Дослідження змісту фортепіанних навичок гри на фортепіано в учнів ДМШ, шкіл мистецтв передбачає виокремлення декількох основних груп навичок гри на фортепіано. Зміст фортепіанних навичок гри на фортепіано включає наступні групи: нотно-орієнтовні, до яких можна віднести все, що стосується нотного тексту: термінологію, визначення форми твору, тональності тощо; темпометроритмічні, до яких відносяться навички, пов'язані із здібностями відчувати співвідношення темпу, метру і ритму у конкретному музичному творі та правильно їх відтворювати під час виконання; технічні, мета яких – забезпечити умови, при яких технічний апарат буде здатний краще виконати необхідне музичне завдання, тобто активність, гнучкість та пластичність піаністичного апарату, доцільність та економія рухів, а також, взагалі, керованість технічним процесом під час виконання музичного твору; мелодико-фразувальні, до яких можна віднести навички, що формуються під час роботи над фразуванням, мелодією, інтонуванням, артикуляцією, агогікою, педалізацією тощо; художньо-виражальні, що мають на меті виховання розуміння образного змісту музики, емоційного відгуку на неї, та правильного відображення задуму автора музичного твору; емоційно-вольові, що включають в себе психологічні особливості та установки, що оптимізують процес роботи (особливо самостійної) над музичним твором (цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, витримка та дисциплінованість), а також точне, безпомилкове виконання фортепіанних творів під час оприлюднення результатів навчальної діяльності.

Розвиток виконавських навичок в учнів ДМШ під час опрацювання навчально-педагогічного репертуару повинно розглядатись, перш за все, як залучення учня до світу прекрасного, як ще один крок для розкриття

його творчої індивідуальності. У такому випадку одночасно будуть розв'язуватись і відповідні піаністичні завдання.

Висновки до другого розділу

Проведене діагностування рівнів сформованості виконавських навичок гри на фортепіано в учнів ДМШ у процесі проведення констатувального експерименту дозволило встановити, що цілеспрямоване формування виконавських навичок гри на фортепіано в учнів ДМШ є важливою проблемою, актуальність якої постійно зростає. В більшості учнів ДМШ не тільки не спостерігається автоматизованість залучення нотно-орієнтовних, метро-ритмічних, технічно-піаністичних та ін. навичок, а означені виконавські навички гри на фортепіано є несформованими.

Специфіка формування виконавських навичок гри на фортепіано в учнів ДМШ виявлена нами під час здійснення констатувального експерименту, дозволила окреслити педагогічні умови ефективного формування досліджуваного феномену.

До означених педагогічних умов належать:

- педагогічне забезпечення позитивного емоційного супроводження процесу формування виконавських навичок гри на фортепіано, стимулювання особистісної спрямованості учнів на набуття виконавських навичок гри на фортепіано шляхом надання цьому процесу особистісно-смыслового значення; варіативне чергування форм, методів і засобів мистецького навчання із метою запобігання втомлюваності учнів у процесі формування виконавських навичок гри на фортепіано.

Експериментальна робота, що була проведена під час формувального експерименту і базувалась на жанровому підході включала наступні заходи: конкретизацію змісту кожного з етапів формування виконавських навичок гри на фортепіано в учнів дитячих музичних шкіл; упровадження сукупності методів та визначення особливостей їх застосування для кожного етапу формувального експерименту; експериментальна перевірка

ефективності розробленого методичного забезпечення; аналіз і діагностування динаміки формування комплексу виконавських навичок гри на фортепіано в учнів ДМШ шляхом порівняння результатів контрольних зрізів, проведених у контрольній та експериментальній групах.

Формувальний експеримент передбачав запровадження і перевірку методичного забезпечення у три етапи: на I – спонукально-ознайомлювальному етапі – відбувалось формування мотиваційно-пізнавального компоненту, на II – розвивально-оцінювальному етапі – здійснювалось формування тренувально-операційного компоненту, на III – самостійно-продуктивному – формування творчо-результативного компоненту.

ВИСНОВКИ

У відповідності до визначених мети та завдань дипломної роботи, нами здійснено наступні висновки:

1. Проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми розвитку виконавських навичок учнів ДМШ ми виявили, актуальність даної проблеми. У контексті сучасних вимог реформування системи мистецької освіти постала нагальна необхідність удосконалення процесу фортепіанної підготовки у дитячих музичних школах шляхом оновлення методичного забезпечення на основі науково-теоретичного обґрунтування принципово нових підходів до створення сучасних методик.

2. Вивчення й аналіз науково-теоретичних основ з проблеми дослідження дозволили уточнити сутність поняття «виконавські навички гри на фортепіано». Дану дефініцію ми розуміємо як комплекс автоматизованих компонентів свідомої творчо-музичної діяльності, який базується на музично-теоретичних, мистецтвознавчих, методичних знаннях, виробляється в процесі виконання фортепіанних творів різних жанрів і забезпечує творчий характер музикування учнів. Структура виконавських навичок гри на фортепіано включає комплекс мотиваційно-пізнавального, тренувально-операційного та творчо-результативного компонентів, які тісно пов'язані між собою.

3. Діагностика рівня сформованості піаністичних виконавських навичок учнів дитячих музичних шкіл дозволила визначити рівні виконавських навичок гри на фортепіано учнів дитячих музичних шкіл, а саме: високий, середній та низький. Цілеспрямований розвиток виконавських навичок є важливою проблемою, актуальність якої постійно зростає, оскільки більшість опитаних респондентів різних вікових категорій вважає розв'язання проблеми значущим фактором удосконалення фортепіанної підготовки.

4. Специфіка розвитку виконавських навичок учнів-піаністів полягає

у доцільному педагогічному забезпеченні позитивного емоційного супроводження даного процесу шляхом створення атмосфери діалогічного спілкування на кшталт «викладач фортепіано – учень», «учень – музичний твір», «учень – учень»; педагогічне стимулювання особистісної спрямованості учнів дитячих музичних шкіл на набуття виконавських навичок гри на фортепіано шляхом надання цьому процесу особистісно-сміслового значення; варіативне чергування форм, методів і засобів мистецького навчання із метою запобігання втомлюваності учнів у процесі формування виконавських навичок гри на фортепіано.

5. Узагальнивши методи та прийоми формування виконавських навичок учнів ДМШ на уроках фортепіано ми прийшли до висновку, що вони включають групу методів мотивації мистецького навчання, вербальні методи; теоретичні методи (метод пізнання від загального до конкретного, аналіз нотного тексту, аналітичного сприймання звучання музичного твору тощо); мистецьке вправління; методи добору навчально-педагогічного репертуару; образно-демонстраційні методи; інтерпретаційне опрацювання фортепіанного твору; інноваційні методи мистецького навчання (інтерактивні, сугестивні, інформаційно-комунікаційні методи та форми).

На завершення слід відзначити, що проведене дослідження не вичерпує все коло питань, пов'язаних з даною проблематикою, та вважаємо, що виявлені в результаті наукового спостереження факти і закономірності можуть стати основою для подальшого вивчення проблеми розвитку виконавських навичок учнів дитячих музичних шкіл у процесі навчання гри на фортепіано.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>